

- بسمالله الرحمن الرحيم
- مقدمه:
- با گذراندن این درس برای شما فرصتی فراهم خواهد شد تا به سوالات خود در مورد یک مسأله به صورت علمی بیاندیشید.
- در این درس با نحوه تهیه و تدوین «طرح تحقیق» آشنا خواهید شد.
- روش علمی برای تحقیق و انواع و ویژگیهای آن را فرا خواهید گرفت.
- آغاز مناسب یک تحقیق از کجاست؟
- منابع انتخاب موضوع چیست؟
- هدف از انتخاب موضوع چیست؟
- تعیین موضوع تحقیق
- منابع برای انتخاب موضوع کدامند؟
- شرایط لازم برای انتخاب موضوع چیست؟
- ویژگیهای یک عنوان خوب کدامند؟
- بیان مسأله تحقیق
- چرا «بیان مسأله» تحقیق مهم است؟
- در بیان مسأله تحقیق چه موضوعاتی باید مطرح شوند؟
- نحوه نوشتن " بیان مسأله تحقیق " چگونه است؟
- اهداف تحقیق
- تعریف هدف و تقسیمبندی انواع آن را بیان کنید.
- فواید و خصوصیات اهداف را مشخص نمایید.
- نحوه بیان اهداف را شرح دهید.
- برای موضوع تحقیق انتخابی خود هدف اصلی و اهداف جزئی را بنویسید.
- فرضیه تحقیق
- فرضیه چیست؟ و خصوصیات یک فرضیه خوب کدام است؟
- فرضیهها چه نقشی در تحقیق دارند؟
- آیا در هر تحقیقی وجود فرضیه لازم است؟
- مفاهیم و متغیرها:
- «متغیر» چیست؟
- منظور از «مفاهیم» در تحقیق چیست؟
- چرا تعریف مفاهیم و متغیرها مهم است؟

- تعریف شرحی و عملی مفاهیم و متغیرها چگونه انجام میشوند؟
- جامعه و عرصه مورد مطالعه:
- تعریف جامعه آماری (در تحقیقات میدانی).
- چرا باید نمونه‌گیری کرد؟
- نمونه معرف و ملاکها برای انتخاب نمونه کدامند؟
- روشهای نمونه‌گیری احتمالی و غیر احتمالی چگونه انجام میشوند؟
- سؤالات اصلی و فرعی:
- سوالات مهم در کجا مطرح میشوند؟
- ویژگیها و نحوه بیان سوالات مهم چگونه است؟
- روش‌های گردآوری اطلاعات:
- رایجترین روشها برای جمع‌آوری اطلاعات کدامند؟
- رابطه روش گردآوری اطلاعات با موضوع تحقیق.
- محاسن و معایب هر یک از روشها چیست؟
- روشهای تجزیه و تحلیل دادهها
- تناسب روش‌های تحلیل با موضوع و روش منتخب.
- روش‌های نظری و عقلانی.
- روش‌های نقلی.
- روش‌های تجربی.
- پیشینه تحقیق
- چرا مرور برسیها مهم است؟
- چگونه برسیهای قبلی را مرور کنیم؟
- نحوه بیان مرور برسیهای قبلی چگونه است؟
- برنامه ریزی اجرایی:
- چگونه فعالیتها را سازماندهی کنیم؟
- جدول زمان‌بندی چگونه ترسیم می‌شود؟
- ملاحظات اخلاقی:
- اهمیت ملاحظات اخلاقی در چیست؟
- چگونه ملاحظات اخلاقی را در مراحل مختلف تحقیق بیابیم و بیان کنیم؟
- محدودیت‌های تحقیق:
- آیا شناخت محدودیت‌های تحقیق پیش از انجام آن امکانپذیر است؟

- محدودیتها در مراحل مختلف تحقیق کدامند؟
- چگونه فعالیها را سازماندهی کنیم؟
- گزارش نویسی:
- چرا گزارش نویسی اهمیت دارد؟
- انواع روشهای بیان گزارش تحقیق کدامند؟
- نحوه نوشتن یک مقاله تحقیقی و پایاننامه تحصیلی چگونه است؟
- نحوه بیان نقل قول، زیرنویس و منابع چگونه باید باشد؟
- دلایل ضرورت تحقیق:
- ضرورت روش تحقیق:
- ۱. تحقیق امری ضروری است.
- ۲. تحقیقهای غیر روشمند ناکارآمد و ممکن است به پاسخ صحیح نرسد.
- ۳. پذیرش یافتههای علمی به وسیله دیگران (اگر روشمند نباشد ممکن است دیگران نپذیرند).
- ۴. جلوگیری از کارهای تکراری و به جای آن توسعه دانش بشری.
- ۵. صرفه جویی در هزینههای متفاوت (انسانی، زمانی، مالی و ...).
- ویژگیهای تحقیق علمی:
- (۱) بهره مندی از روش متناسب با موضوع.
- (۲) توسعه معرفت بشری و دستیابی به کشفیات جدید.
- (۳) عاری بودن از داوریهای اخلاقی محقق.
- (۴) واقعی بودن و قابلیت نشان دادن آن.
- (۵) رعایت تخصصها.
- (۶) نظم در تمام مراحل و پیوستگی بین آنها.
- (۷) دقت در جمعآوری اطلاعات.
- (۸) تحمل علمی و پیگیریهای محققانه.
- (۹) دقت در تحلیل اطلاعات گردآوری شده.
- (۱۰) جرأت علمی و نوآوری.
- انواع تحقیق بر اساس هدف:
- بنیادی:
- در راستای توسعه و گسترش نظریهها و مبانی و اصول کلی نظری با قطع نظر از کاربردهای آن در زندگی عینی و واقعی است.
- توسعه‌ای:
- به تحقیقاتی گفته می‌شود که در راستای تطبیق تحقیقات بنیادی با موضوعات و مسائل مورد نیاز است.

• کاربرد:

تحقیقاتی است که در صدد حل مشکلات خاص و روزمره و نیازهای عینی و واقعی است.

• انواع تحقیق بر اساس ماهیت و روش:

□ تجربی:

(۱) اسنادی:

با مراجعه به اسناد و مدارک موجود در مراکز و مؤسسات، اطلاعات مورد نیاز گردآوری و تحلیل می‌شود.

(۲) میدانی:

محقق اطلاعات مورد نیاز خود را با مراجعه به جامعه آماری گردآوری می‌کند.

۱. پیمایشی:

آن دسته از تحقیقاتی است که محقق بدنبال کشف رابطه تعدادی از متغیرها در باره موردهای متعدد (برخلاف مورد پژوهی)

با هم است و سرانجام یافته‌های خود را بصورت یک ماتریس (مستطیلی که متغیرهای متفاوت با هم سنجیده میشوند) بیان

میکند. این رابطه ممکن است علی و یا همبستگی باشد.

۱۱. آزمایشی:

محقق بدنبال کشف میزان تأثیر گذاری یک متغیر است به همین دلیل بناچار خود در فرآیند تحقیق گروه آزمایش نقش مؤثر

ایفا میکند تا بتواند تأثیرات را کنترل شده اندازه گیری نماید.

۱۱۱. تک نگاری (مورد پژوهی):

محقق به دنبال شناخت یک مورد خاص است. لذا ناچار است که خیلی عمیقتر از سایر روشها به شناخت ابعاد مختلف آن

مورد پردازد.

□ کتابخانه‌ای و نظری:

□ تحلیل محتوا:

• تعریف تحقیق:

• عملی منظم که منجر به پاسخ‌هایی برای سؤال‌های مورد نظر می‌شود.

• فعالیت منظم و مدون که هدف آن کشف و گسترش دانش و حقیقت است.

• تحقیق علمی عبارت است از تلاش کاوشگرانه‌ای که با آداب خاصی به طور نظام یافته با هدف کشف مجهولی به

منظور گسترش قلمرو معرفتی نوع بشر انجام شده و شناخت حاصل از آن مصادیق و مابه‌ازای خارجی داشته باشد.

• آغاز مناسب:

الف) پرهیز از عوامل آشفتگی؛

۱. انتخاب موضوع (در ظاهر جذاب اما دست نیافتنی).

۲. کتاب زدگی.

۳. انتخاب روش نامناسب در مراحل گردآوری و تحلیل داده‌ها.

۴. گردآوری اطلاعات غیر مفید.

۵. استفاده از کلمات ذهن پرکن و پرطمطراق در عین حال مبهم و ناکارآمد.

• (ب) توصیه‌های ایجابی؛

۱. انتخاب موضوع مناسب.

۲. تنظیم یک پرسش آغازین.

۳. انتخاب منابع مفید.

۴. انتخاب روش مناسب گردآوری اطلاعات.

۵. انتخاب روش مناسب تحلیل داده‌ها.

• اولین مرحله؛ انتخاب موضوع در قالب یک پرسش؛

معیارها و ویژگی‌های پرسش آغازین:

۱. روشن، صریح و شفاف.

۲. تک جنبه‌ای و پرهیز از چند پهلویی (چند سؤال نباشد).

۳. عملی بودن با توجه به زمان و امکانات موجود.

۴. عاری بودن از داوری‌های اخلاقی و سوگیری‌های ایدئولوژیک.

۵. حتی المقدور کوتاه و اجتناب از توضیح واضحات و قیود توضیحی.

• منابع مناسب انتخاب موضوع:

• تجارب و علایق شخصی.

• جستجو:

۱. استفاده از تجارب دیگران خصوصاً اساتید و محققین به وسیله مصاحبه و گفتگوهای حضوری.

۲. تحقیق و نوشته‌های دیگران (آثار مکتوب).

۳. اعلان نیازها (سمینارها، کنفرانس‌ها، مراکز و مؤسسات و...)

• دومین مرحله؛ مطالعه اکتشافی؛

۱- خواندن منابع

مطالعه کتاب‌ها و منابع مختلف باعث آشنایی با ابعاد مختلف موضوع می‌شود و زوایای جدیدی برای محقق باز می‌کند. این

مرحله باعث می‌شود که محقق با اطلاع و آگاهی بیشتری وارد تحقیق شود و در صورت لزوم به گزینش‌هایی دست بزند و احیاناً

موضوع، روش، منابع و ... تحقیق خود را بازبینی مجدد کند.

در این مرحله نمی‌بایست وقت زیادی را به مطالعه اختصاص داد.

• ۱-۱ معیارهای انتخاب منابع

• متناسب با پرسش آغازین.

• گزینش منابع و پرهیز از منابع تکراری و شبیه به هم.

• انتخاب منابعی که مبانی تحلیلی داشته باشند.

• منابعی که گرایش‌های متفاوت را مطرح کرده باشد.

• ۱-۲ منابعی برای کمک در انتخاب منابع

۱. راهنمایی و مشاوره با صاحب نظران، اساتید، مراکز و مؤسساتی که به نوعی با موضوع سروکار دارند.
۲. مراجعه به نمایه‌های مطبوعات، گزارش‌ها و مصاحبه‌ها.
۳. مجلات تخصصی: جدیدترین نقطه نظرات را دارد.
۴. کتاب‌شناسی موجود در مقالات.
۵. منابع و مأخذ موجود در آخر کتاب‌ها.
۶. کتابخانه‌های الکترونیک و شبکه اینترنت.

• ۳-۱ چگونه بخوانیم

- انتخاب بخش‌های مرتبط با موضوع
- چکیده نویسی و خلاصه کردن بصورت گزاره‌های صریح و مرتبط
- استفاده از جداول و نمودارها در خلاصه نویسی.
- مقایسه نتایج به دست آمده.

• ۲- مصاحبه

در مرحله اکتشافی علاوه بر مطالعه، مصاحبه نیز بسیار مفید است زیرا:

۱. باعث تکمیل نقایص منابع خواندنی می‌شود.
۲. چشم‌اندازها و مطالب نانوشته معلوم می‌گردد.
۳. باعث صرفه جویی در وقت و امکانات می‌شود.
۴. برخی ابهام‌ها که خود محقق نیز نمی‌دانست، روشن می‌شود و راه‌هایی برای ابهام زدایی پیشنهاد می‌گردد.

• ۱-۲ با چه کسانی مصاحبه کنیم.

- اساتید، محققان و کارشناسان مرتبط با موضوع.
- کسانی که به هر نحو ممکن است با موضوع مرتبط بوده و یا هستند. (مثلاً اگر تحقیق ما راجع به برخی خانواده‌ها است با چند نفر از اعضا آن خانواده‌ها گفتگو کنیم.)

• ۲-۲ چگونه مصاحبه کنیم.

- کم‌گویی و بیشتر شنیدن مگر در مواردی که دخالت محقق در کنترل مصاحبه ضرورت پیدا کند. مثلاً احساس شود که مصاحبه از موضوع خود فاصله گرفته باشد.
- ایجاد فضایی آرام و به دور از دغدغه‌هایی که ممکن است بر محیط اثر کند و مثلاً احساس عدم امنیت و ... پدیدار شود.
- ثبت و ضبط گفتگوها با توجه به شرایط و امکانات موجود.

• سومین مرحله؛ طرح نظری مسأله تحقیق

فاز اول: بیان مسأله تحقیق

محقق برای آنکه ذهن خود را نسبت به موضوع منسجم سازد، باید قادر باشد که در اطراف موضوع و عنوان منتخب خود توضیحات کافی بدهد. بعلاوه آنکه مفروض آن است که دیگران در جریان موضوع تحقیق نیستند بنابراین مبیایست به ابعاد موضوع پردازد تا خواننده را در فضای تحقیق قرار دهد.

در بیان مسأله محقق هرآنچه را که برای تشریح ابعاد موضوع مفید و یا لازم میدانند می‌آورد.

بیان مسأله حکم یک مقدمه را برای تحقیق دارد که محقق قبل از آنکه به اصل تحقیق پردازد، بدان مطالب اشاره میکند.

- فاز دوم: مرور پیشینه تحقیق:

بررسی پیشینه تحقیق و کارهای انجام شده به منظور تأمین برخی ویژگی‌های تحقیق علمی و نیز استفاده از نتایج بدست آمده در تحقیق‌های قبلی به منظور آشنایی با ابعاد مختلف موضوع، مفاهیم، مؤلفه‌ها، چارچوب‌های نظری و چند و چون تحلیل‌های کارهای گذشته.

در بررسی پیشینه، ما ضمن معرفی کارهای انجام گرفته، نوآوری‌های کار خود را نشان داده و نسبت تحقیق خود را با تحقیق‌های قبلی در معرض دید خوانندگان قرار می‌دهیم تا زمینه‌های لازم ارزیابی و مقایسه را برای آنان فراهم کنیم.

- فاز سوم: بیان مفاهیم و متغیرها

- نحوه تعریف متغیرها و مفاهیم.

- اهمیت تعریف مفاهیم و متغیرها.

- تعریف شرحی و عملی مفاهیم و متغیرها.

-

- مفاهیم و متغیرها:

مفهوم و متغیر دو عنصر هستند که در اغلب تحقیقات، حضوری تام و تمام دارند. در هر تحقیقی یکی از حساسترین اقدامات تعریف صحیح و مناسب از این دو عنصر می باشد.

تفاوت بین مفهوم و متغیر در یک تحقیق شاید بسط‌ظریف باشد. منظور از مفهوم آن عنصری از تحقیق است که محقق قصد

اندازه‌گیری آن را ندارد لیکن باید به طور مشخص آنرا تعریف نماید تا مقصود محقق را از آن واژه یا مفهوم معلوم شود و خود

و یا دیگران به بی راهه نروند.

متغیر عنصری است که دارای حالات متفاوت در تحقیق است و محقق با اصول و روشهای خاص خود، آن را اندازه گیری میکند تا به سؤالی خود پاسخ دهد. و دیگران بر اساس تعریفی که محقق ارائه می کند درک مشخصی از آن داشته باشند.

متغیر با توجه به ویژگیهای تحقیق به روش تجربی دو گونه تعریف بدست می‌دهیم. تعریف شرحی و تعریف عملی و این دو تعریف را در مورد هر دو عنصر باید ارائه کرد.

- تعریف شرحی و عملیاتی:

از همین جهت است که هم در تعریف مفاهیم و هم در تعریف متغیرها با دو گونه از تعریف روبرو هستیم. تعاریف شرحی عمدتاً

از لغت نامهها دائره المعارفها کتابهای مرجع و کتب درسی و... اقتباس میشود و تنها عنصر مورد نظر را تعریف نظری یا

تئوری مینماید. به عبارت دیگر تعریف یک مفهوم بوسیله مفاهیم دیگر که معمولاً از مطالعات و نظر بجهای موجود نشأت میگیرد

و با بیانی علمی ارائه میشود. بدیهی است در هنگام تعریف ذکر منبع مورد استفاده ضرورتی اجتناب ناپذیر است.

اما در تعاریف عملی که به طور مشخص بر عهده محقق قرار دارد محقق به بیان شاخصها و نمودهای عینی و ملموس که از این عنصر در این تحقیق خاص مد نظر دارد، می‌پردازد. بنابراین تعاریف عملیاتی بیشتر در تحقیقهای تجربی و میدانی کاربرد دارد.

- تعریف متغیر

متغیر مشخصه یک عنصر، پدیده، موجود زنده و یا هر چیزی است که قابلیت تغییر داشته و می‌تواند مقادیر، گونه‌ها و جلوه‌های مختلفی را بپذیرد. آنچه اهمیت دارد آنکه باید دقت شود متغیرهای هر تحقیق خاص همان تحقیق است و اینگونه نخواهد بود که همه آنچه در یک مطالعه بعنوان متغیر حضور دارند برای سایر تحقیقها هم لازم است بنابراین هر تغییری علیرغم مشابه بودن عنوانش از یک مطالعه به مطالعه دیگر ممکن است متفاوت باشد. مثلاً متغیر تمکن مالی در یک تحقیق به یک معناست و در تحقیق دیگر به معنایی دیگر.

- انواع متغیر:

- متغیر را به گونهای متفاوتی تقسیمبندی مینمایند:

- متغیر مستقل:

آن تغییری است که محقق تاثیر آن را بر سایر متغیرها مورد سنجش قرار می‌دهد. (مثال)

- متغیر وابسته:

آن تغییری است که متغیر مستقل بر روی آن اثر می‌کند. (مثال)

- متغیر کمی:

آن تغییری است که با عدد نمایش داده میشود. بدیهی است این متغیر همچون تقسیمبندی معمول در اعداد به دو دسته متغیر گسسته و پیوسته تقسیم خواهد شد که متغیر پیوسته مقادیر کسری را هم می‌پذیرد ولی گسسته این امکان را ندارد. (مثال)

- متغیر کیفی:

متغیری است که کیفیت صفات با آن معرفی می‌شود. (مثال)

- تعریف هدف:

بدنبال نوشتن قسمت بطن مسئله تحقیق لازم است تا اهداف تحقیق را برشماریم. ابتدا باید به این سوال پاسخ دهیم که هدف چیست؟ به تعریف دیگر باید مشخص نمائیم که انتظار داریم از این مطالعه به چه نتایجی دست پیدا کنیم. در تعریف هدف گفتند: "هدف نقطهای است که محقق به وسیله تحقیق قصد رسیدن بدان را دارد تا به تحلیل، روشنگری و داوری بپردازد". بنابراین مقصود و منظور نهایی از تحقیق را نفع هدف دانستند. "چنانچه اهداف یک تحقیق بخوبی نوشته شود محقق در می‌تواند که نفع به چه نوع اطلاعاتی دارد و از چه راههایی باید به جستجوی آنها بپردازد و این خود راهگشای نحوه انجام تحقیق نفع خواهد بود.

- انواع هدف:

- اول "هدف کلی" که منظور همان موضوع تحقیق است و محقق قصد مشخص نمودن آنرا داریم و به عبارتی آنچه در

پایان مطالعه قصد رسیدن بدان را داریم. "هدف کلی" معمولاً در یک جمله قابل فهم صریح و رسا و مختصر بطن می

شود که برای خواننده گوئی و قابل فهم است.

- در گونه دوم "اهداف جزئی اختصاصی" تحقیق بیان میشود. این اهداف از تقسیم شکستن "هدف کلی" به اجزای کوچکتر بدست میآید. اهداف جزئی راه رسیدن به "هدف کلی" را قدم به قدم مشخص مینماید.
- تنظیم اهداف چنانچه به خوبی صورت پذیرد بر متمرکز ساختن مطالعه به جنبههای اساسی آن و جلوگیری کردن از جمعآوری اطلاعاتی که به آنها نیاز وجود ندارد، تاکنج میکند.
- خصوصیات هدف:

- تنظیم اهداف برای یک مطالعه تحقیقی باید بر اساس ملاکهای مشخص صورت پذیرد که مهمترین آنها عبارتند از:
- اهداف قابل حصول باشند. بدین شکل که مقصود و منظور محقق را بطور کامل برساند و توانایی مطالعه، بررسی، سنجش و ... موضوع را داشته باشد.
- اهداف صریح و روشن بیان شوند. هر چگونه ابهامی در هدف قابل قبول نیست باید مشخص شود که دقیقاً چه چیزی باید تحقیق شود.
- اهداف باید قابل سنجش، اندازهگیری و ارزیابی باشند. تحقیق علمی به شکلی است که سنجش و ارزیابی را متناسب با روشهای خاص خود ممکن میسازد.

• نحوه بیان اهداف:

- اهداف را با استفاده از فعالی که عملی هستند بیان نمائید. (افعال مناسب مانند: تعیین کردن، مشخص نمودن، مقایسه کردن و افعال نامناسب مانند: درک کردن، فهمیدن، اعتقاد داشتن و ...)
- اهداف واقع بنحیثی شوند که تحت شرایط کاری بتوان به آنها دست یافت.
- در اهداف دقیقاً از آنچه مطالعه برای آن انجام میشود و به صورت منطقی پیروی میکند، سخن به میان آید.
- اهداف به زبانی علمی، روشن، صریح و دقیقاً آنچه تصمیم به انجام آن را داریم مشخص شود.

• فرضیه:

قدرت تصور در انسان یکی از ویژگیهای مهم میباشد این قدرت به فرد امکان میدهد تا در مورد موضوعات مختلف بیاندیشد، حدس بزند، تصویر ذهنی ایجاد کند و راه حلهای مختلف پیشنهاد کند.

در تحقیق، محقق در صدد آن است حول یک موضوع، سؤال، مسئله و یا مشکل از این قدرت تصور و حدس ذهنی برای تدوین یک یا چند فرضیه برای نتیجه تحقیق استفاده کند.

از این رو میتوان فرضیه تحقیق را یک حدس علمی یا پیش داوری دانست که بوسیله جمع آوری حقایق که منجر به قبولی یا رد آن فرضیه میشود مورد ارزیابی قرار میگیرد. به عبارت دیگر فرضیه را راه حل پیشنهادی محقق برای مسئله تحقیق و یا نتیجه تحقیق دانسته اند.

• نحوه بیان فرضیه:

- گاهی اوقات از یک فرمول برای بیان فرضیه استفاده میشود، بدین شکل که: "اگر چنین و چنان رخ دهد چنین و چنان خواهد شد". این تعبیر ساده و روان به محقق امکان میدهد تا بتواند در جریان تدوین مسئله تحقیق خود، فرضیههای مناسب که به طور قطعی با کل پژوهش او در ارتباط خواهد بود، بیان نماید.

- نکته با اهمیت در اینجا آن است که محقق باید دقت نماید که در جریان انجام تحقیق، او صرفاً " قصد ارزیابی و یا آزمایش فرضیه را دارد نه اثبات آن، البته چنانچه در پایان تحقیق، نتایج، حاکی از اثبات فرضیه او بود میتواند آن موضوع را به شکل یک بحث علمی و اثبات شده مورد عنایت قرار دهد.
- انواع بیان فرضیه‌ها:
  - در هنگام بیان فرضیه محقق متناسب با موضوع و روش تحقیق منتخب، به بررسی روابط بین متغیرها میپردازد. به طور متداول این بیان به سه شکل صورت خواهد گرفت:
    - بررسی رابطه علت و معلولی بین دو یا چند متغیر. (مثال)
    - بررسی همبستگی و شدت آن بین دو یا چند متغیر. (مثال)
    - بررسی و مقایسه میزان تفاوت تاثیر دو یا چند متغیر بر یک یا چند متغیر (مثال)
  - بیان یک فرضیه ممکن است به شکلی مثبت انجام شود که در آن رابطه بین دو یا چند متغیر یا تفاوت بین آنها بصورت احتمالی و به شکل خبری مثبت بیان میشود. (مثال)
  - گاهی در فرضیه منکر وجود رابطه بین متغیرها شده و آنرا به شکل جمله خبری منفی بیان می نمایند. (مثال)
  - ممکن است در فرضیه موضوع به شکل ضمنی مطرح شود. (مثال)
- ملاکهای فرضیه خوب:
  - روشن ، معین و مشخص
  - داشتن حدود مشخص، کوتاه و مختصر
  - قابلیت اندازه گیری و ارزیابی داشتن
  - قابل فهم بودن (تعریف مناسب و خوب)
  - متناسب با تئوریه‌ها و نظریه‌های موجود
  - مرتبط بودن با عنوان تحقیق
- نکته مهم:
- در مطالعات و تحقیقات تبیینی (علت و معلولی) و تجربی به طور اصولی نیازمند به داشتن فرضیه هستیم و این یک الزام منطقی و روش شناختی است، لیکن در مطالعاتی که صرفاً به صورت توصیفی انجام می شوند نیازی به داشتن فرضیه نیست بلکه در اینگونه موارد از سوالات مهم برای تدوین آنچه باید مورد اندازه گیری قرار گیرد استفاده مینمائیم.
- سوالات تحقیق:
  - فرضیه و سوالات عمدتاً از اهداف تحقیق حاصل می شود. بویژه در مورد سوالات اصلی باید توجه داشت که با دقت و متناسب با موضوع و هدف نوشته شود. سوالاتی را تهیه نمود که اگر به آنها پاسخ دهیم به هدف مورد نظر میرسیم.
  - سؤالها را به دو دسته کلی تقسیم میکنند؛ اصلی و فرعی. سؤال اصلی به سمت هدف کلان و نهایی جهت میشود و سؤالهای فرعی به سوی اهداف جزئی.
- در صورتی که خواهان تدوین فرضیه در تحقیق باشیم، علی القاعده فرضیه به نحوی پاسخهای حدسی و احتمالی به آن سوالات خواهد بود. بنابراین اکثر سوالات هم راستای فرضیه ما در تحقیق خواهد بود.

- نکته حائز اهمیت در نوشتن سوالات آن است که باید دقت نمائیم در حد ضرورت سوالات را مطرح نمائیم. کلمات و جملات صریح، شفاف و روشن باشد به شکلی که برداشتهای متفاوت را به حداقل ممکن برساند.
- در تحقیقات تجربی، جزئیات سوالات باید در برگه پرسشنامه یا برگه مشاهده و یا برگه مصاحبه خواهد آمد.
- در تحقیقات نظری و کتابخانه ای، لازم است سؤالها به شکل تفکیک شده در طرح تحقیق منعکس شده و در فرآیند تحقیق بدانها توجه داشت.

• چارچوب نظری

در هر تحقیقی تحلیل و پردازش اطلاعات به اشکال مختلف صورت میگیرد. هرگونه تحلیل و پردازشی نیازمند آن است که بر اساس یک الگو و قالب صورت گیرد. قالب پردازش اطلاعات، همانند یک دستگاه تحلیلی و معرفتی است که میتواند برای تحقیقات متعددی کاربرد داشته باشد.

چارچوبهای نظری، به تناسب موضوع، هدف و روش معلوم میگردد. اگر چارچوبهای تحلیلی از قبل وجود داشته باشند، محقق میتواند از آنها کمک بگیرد (این کار بهتر است) در غیر اینصورت لازم است خود چارچوب سازی کند.

چارچوبها مبانی نظری هستند که به محقق کمک میکنند تا یافته های خود را به شکل قابل قبول گردآوری و سپس تحلیل کند.

• مدل تحلیل

- پس از آنکه محقق چارچوب نظری تحقیق خود را مشخص نمود میبایست مبتنی بر آن مدل تحلیل خود را بیان کند که در واقع حاکی از آن است که چگونه چارچوب و مبانی نظری را در این تحقیق به کار میبندد.
- مدلهای تحلیلی حلقه اتصال چارچوبها با تحقیقهایی است که توسط محقق صورت میگیرد.

• روش تحقیق

- وقتی پرسش آغازین، اهداف، سؤالها و .... معلوم گشت نوبت بدان میرسد که محقق روش تحقیق خود را به شکل روشن و شفاف بیان کند و به گونه ای طرح کند که دیگران نیز از انتخاب او حمایت کنند.
- تحقیقها ممکن است کتابخانه ای، میدانی و .... باشد.
- با توجه به موارد یاد شده محقق میبایست چرایی انتخاب روش خود را به دیگران نشان دهد.
- تکنیک و چگونگی گردآوری اطلاعات
- بسته به آن که هدف، فرضیه ها و روش تحقیق ما کدام است
- اطلاعات مورد نیاز ما در کجاست
- چه شرایطی بر محیط منابع اطلاعاتی ما مسلط است ...
- میبایست روشی را برای گردآوری اطلاعات برگزینیم.
- این تکنیکها میتواند پرسشنامه، مصاحبه، مشاهده و .... باشد.
- ما نوعاً به کارهای کتابخانه ای میپردازیم بنابراین مهمترین ابزار گردآوری اطلاعات در این دسته، فیشهای تحقیقاتی است.

• طرح تحقیق:

آنچه تاکنون بیان شده و حاکی از طراحی عملیاتی تحقیق است، طرح تحقیق نامیده میشود

- مراحل تحقیق:

- گردآوری اطلاعات

با توجه به پرسش آغازین، اهداف، سؤالات تحقیق، چارچوب مفهومی و نظری، تکنیک و ابزار گردآوری اطلاعات، اطلاعات لازم و مورد نیاز از منابع متناسب و مورد نظر گردآوری میشود و براساس فرضیهها و یا سؤالات تحقیق تحلیل و نتایج آن تحلیل می شود.

- تحلیل اطلاعات

یکی از مراحل اصلی تحقیق است. در این مرحله فرضیات تحقیق به آزمون کشیده میشود و یا به سؤالات پاسخ داده میشود. در واقع همه مراحل قبل بدین منظور طرح و سپری شده تا تحلیل اطلاعات به شکل کاملاً دقیق و علمی صورت پذیرد. تحلیل اطلاعات ممکن است در چند فصل، بخش و فراز ... در قالب مقاله، پایان نامه، گزارش و یا کتاب عرضه گردد. محقق می بایست توجه داشته باشد که تحلیل اطلاعات می بایست در راستای اهداف تحقیق باشد.

- نکات قابل توجه در همه مراحل:

- رعایت اصول و قواعد دستوری و نگارشی.

- استفاده از مفاهیم و واژگان علمی و تخصصی متناسب با موضوع.

- حفظ انسجام درونی مباحث و نسبت به کل تحقیق.

- رعایت اصول اخلاقی و امانتداری.

- رعایت اصول پینوشت نویسی و ارجاعات با توجه به شیوههای معمول و پذیرفته شده.

- اجتناب از نقل قولهای مستقیم غیر ضروری و طولانی.

- **ضمایم:**

- در هر تحقیقی به فراخور خود ممکن است مستندات و ضمایی داشته باشد. این ضمایم ممکن است نقشهها، عکسها، دست

نوشتهها، پرسشنامه و ... باشد. بهتر است محقق برای ایتقان کار خود این موارد را به تحقیق خود ضمیمه کند.

- ضمایم در انتهای گزارش تحقیق قرار می گیرد.

- **مشکلات و موانع:**

- در تحقیق ممکن است موانعی در پیش روی محقق وجود داشته باشد. بهتر است محقق در پایان به این موانع و مشکلات

اشاره نماید.

- اشاره به موانع و مشکلات میتواند برای دیگر محققین رهگشا بوده و توجیه عالمانه برخی نقایص و کاستیهای تحقیق باشد.

- بیان موانع و مشکلات ممکن است خود موضوع ساز بوده و تحقیقهای دیگری را پیشنهاد کند.

- **پیشنهادات:**

- سرانجام هر تحقیقی ممکن است به کشف پیشنهادهایی ختم شود.

- این پیشنهادها می تواند موضوعات تحقیقی جدید و یا روشهایی در باره همان موضوعات باشد.